

A TEREPGYAKORLATOK SZEREPE A TERÜLET- ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS SZAKMAI UTÁNPÓTLÁSÁNAK OKTATÁSÁBAN: JÓGYAKORLAT SALGÓTARJÁNBAN

– Nagy Zsombor - Zsigó Zsanett –

A terület- és településfejlesztés – interdiszciplináris mivoltának köszönhetően – kifejezetten diverz oktatási portfólióval rendelkezik, hiszen egyszerre van szükség hozzá társadalomtudósokra, mérnökökre és közgazdászokra; szakmai oktatása jelenleg az egyes egyetemeken nem egyetlen szak keretei között zajlik. Kutatásunk célja, hogy bemutassa a hazai terület- és településfejlesztés szakmájának sokszínűségét, valamint a Budapesti Corvinus Egyetem regionális és környezeti gazdaságtan szakán alkalmazott jógyakorlatot, amely egy terepgyakorlat típusú kurzus formájában valósul meg. A jógyakorlatot deskriptív módszerrel, a jelenleg futó kutatásban vizsgált település (Salgótarján) érintettjeivel készült félig strukturált interjúk és a hallgatók körében végzett online kérdőíves felmérés alapján mutatjuk be. Visszajelzéseikben a hallgatók kifejtették, hogy úgy érzik, a terepgyakorlat után javultak a kvalitatív kutatási és interjúzási módszereik, megtanultak személyes kérdőíves kutatást menedzselni, hatékonyabban dolgoztak csapatban, illetve empatikusabbá váltak a társadalmi problémák irányába. A terepgyakorlat helyszínén a településvezetés pedig később stratégiák kialakításában és rendezvények szervezésében is tudta hasznosítani a hallgatók kutatási eredményeit. Tanulmányunk hangsúlyozza az ilyen típusú egyetemi tevékenységek jelentőségét a fejlesztéspolitika utánpótlásképzése szempontjából, kiemelve a kutatási terepgyakorlatok win-win jellegét: előnyeiket mind a hallgatók, mind a helyi közösségek számára.

Kulcsszavak: terület- és településfejlesztés, terepgyakorlat, kvalitatív kutatás, oktatás

Bevezetés

A terület- és településfejlesztés szakmája interdiszciplináris megközelítést igényel, így a szakemberek végzettsége igencsak változatos képet mutat (Nemes Nagy, 2006), hiszen a folyamatok hatékonysága érdekében mérnökök, közgazdászok és társadalomtudósok együttműködésére van szükség. Mivel ezen alkalmazott tudományterület művelőinek gyakran kell együtt dolgozniuk a helyi aktorokkal (önkormányzatokkal, kormányzati szereplőkkel, civil szervezetekkel és magával a lakossággal), az utánpótlásképzés során különösen fontos az, hogy a hallgatók megismerjék a terepen végzett munka módszertanát és jelentőségét. E tanulmányban deskriptív (leíró jellegű) módszerrel (Yin, 2004; Priya, 2021) mutatjuk be a Budapesti Corvinus Egyetem regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakán alkalmazott jógyakorlatot, amely rávilágít arra, hogy milyen kölcsönös előnyei származnak a hallgatóknak és a településeknek a szakmai terepgyakorlatokból.

A területfejlesztés mint szakma és oktatása a 21. században

A terület- és településfejlesztés mint tudományos alapon működő szakma a 19-20. század fordulóján alakult ki, az ipari forradalom városokat érintő hatásaira adott válaszként, majd a 20. század közepén megalakultak első intézményei is (Salamin, 2021). Hogy mi a tervezés, annak számos definíciója létezik (Frank et al., 2014; Salamin, 2021), de mindenképp valamilyen jövőorientált szellemi tevékenységről beszélhetünk, amelynek ellentétéként a spontán fejlődés nevezhető meg. Salamin Géza (2021: 59) meghatározása szerint a területi tervezés nem más, mint „a városok és térségek tudatos alakításának gyakorlata”.

A szakemberek, tehát a tervezők kezdetben azért feleltek, hogy a terveket, tervrajzokat az asztalra tegyék, szerepük azonban a 70-es, 80-as évek óta folyamatos átalakuláson megy keresztül. A szakma új trendjei (például a civil társadalom és a lakosság szerepének

felértékelődése a tervezési folyamat során) és elméleti megközelítései más típusú tervezői szerepeket is kívánnak. A mai tervezők legfontosabb feladatai közé tartozik a facilitáció, vagyis a koordináció elősegítése, a különböző szakemberek, a civilek, a lakosság és az állam szereplői közötti kommunikáció megkönnyítése (Salamin, 2021). A területfejlesztő szakember tehát egy személyben tudós, dizájnér, vizionárius, politikai tanácsadó és mediátor, ez pedig minőségi oktatást, ezen keresztül speciális tudást igényel (Wdowiarz-Bilska, 2021). A jó tervező ezek mellett érzékeny a különféle társadalmi csoportok irányába is, hiszen munkája során különféle státuszú, más-más élethelyzetben lévő, eltérő kulturális háttérrel rendelkező csoportok igényeit kell professzionális módon artikulálnia (Harwood, 2005; Greenlee et al., 2018).

A fentiekén túl a terület- és településfejlesztésben megjelent a stratégiaalkotás és menedzsmentkultúra, amelyek számos egyéb szükséges kompetenciákat emeltek be a szakma oktatási modelljébe. Hazánk uniós csatlakozásának következtében elengedhetetlen volt a területi tervezés stratégiai tervezési paradigmáját meghonosítani a döntéshozatalban. Ennek hatására láthatóak azon stratégiai fejlesztési dokumentumok országos (OFTK¹, operatív programok) és lokális szinten (FVS, ITS², egyéb települési koncepciók és programok), amelyek meghatározott célrendszer alapján több évre előre keretbe helyezik a tervezett fejlesztéseket. Ezen stratégiai látásmódnak köszönhetően a tervezők képesek az inherens erőforrásokra építve és a külső környezeti tényezők figyelembevételével a területi folyamatok aktív alakítására (Rechnitzer, 1995). Az új szemlélet a vállalati stratégiai tervezési megállapításokat adaptálja (Csath, 1993), melynek következtében olyan jellemzők jelen(het)nek meg, mint a jövőorientáció, kreativitás, rugalmasság, aktivitás, akciókra és tartós sikerre építés, változásorientáció (Rechnitzer, 1995).

A térbeli tervezés (spatial planning) mint paradigma jelenleg is nagymértékben meghatározza a területi tervezést Európában, ahol a kétezres évek óta közös európai kont-

extusban igyekeznek értelmezni a térbeli tervezést és a területi kormányzást (territorial governance) (Salamin & Péti, 2019). A brit gyakorlatban ezen kifejezéshez kötik a területhasználat-szabályozó hagyománytól való eltérést egy tágabb, stratégiai szemléletű tervezés felé, amelyben már megjelenik a gazdasági dimenziót kiemelő megközelítés is (Alden, 2006; Morphet, 2011). A stratégiai tervezés mellett, ahhoz szorosan kapcsolódva, a térbeli tervezés is beemel olyan közgazdaságtani fogalmakat és alaptudást (pl. tervezési folyamatok, projektmenedzsment, SWOT analízis), amelyeknek köszönhetően a tervezőnek a térbeli folyamatokat társadalmi és gazdasági szempontból is nyomon kell követnie. Előtérbe kerül ezáltal a szereplők térség-specifikus magatartása, megjelennek a funkcionális, képlékeny terek, a hálózatok, a térbeli összefüggések, átalakul a beavatkozások és irányítás területe (Salamin & Péti 2019).

A tervezők oktatása ma már Európa számos országában elterjedt (2014-ben 47 tagállam 218 intézményében oktattak területi tervezést), amely részben az Európai Unió integrációs politikájának köszönhető, és egyúttal annak elismerése is, hogy a tervezési szakma hozzájárulhat a fenntarthatósági kihívások kezeléséhez (Frank et al., 2014).

Hazánkban a területfejlesztés oktatása csak a rendszerváltás után, a decentralizációs folyamatok hatására vált a hazai felsőoktatás szerves részévé, majd az Európai Unióhoz való csatlakozás újabb lendületet adott a szakma iránti érdeklődésnek (Horváth, 1994; Korompai, 1998; Szabó et al., 2014).³ Ez összhangban áll az „européanizáció” elméletével is, amely szerint az Európai Unió oly módon van hatással a tagországok területfejlesztési folyamataira a különböző programokkal, direktívákkal és pályázatokkal, hogy ilyen jogkörrel valójában nem rendelkezik (Salamin, 2021).

A szakma interdiszciplináris mivoltának köszönhetően (Korompai, 1998; Nemes Nagy, 2006) ma már képes becsatornázni a különböző tudományterületekről érkező hallgatókat is (például geográfusok, közgazdászokat,

¹ Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció

² Fenntartható Városfejlesztési Stratégiák, Integrált Településfejlesztési Stratégiák

³ Hasonló történeti háttér jellemzi Lengyelországot is, ahol szintén a rendszerváltás időszaka hozott radikális változást a tervezés oktatásában (Racon-Leja, 2020).

szociológusok) (Szabó et al., 2014). A képzési lehetőségek gyakorlatilag folyamatosan változnak; Szabó és szerzőtársainak (2014: 111) kutatása alapján „14 városban, 16 felsőoktatási intézményben, mintegy 50 szakon (szakirány, kurzus stb. formában) jelenik meg a területfejlesztés oktatása (valahol csak a vidékfejlesztés), és legalább 50 oktatója van a szakpolitikának”, azonban az azóta eltelt időszakban a felsőoktatási rendszerben végbemenő diverzifikáció valószínűsíthetően ezen a területen is megjelent.

A területfejlesztés oktatásának struktúrájában a földrajz kiemelt szerepet játszik. Egy 2018-as online kérdőíves felmérés eredményei alapján a földrajz szakon diplomázott hallgatók későbbi elhelyezkedésének, foglalkozásának sokszínűségéből egyedül a területfejlesztés és az oktatás szakmája emelkedett ki (Telbisz et al., 2019). Ez nem meglepő eredmény annak fényében, hogy a területfejlesztés a földrajz BSc és MSc szakokon is specializációként választható, ugyanakkor a szakma oktatása ma már megjelenik egyéb gazdálkodás- és társadalomtudományi képzőhelyeken is (akár önálló szakként, akár specializációként).

A terepgyakorlatok szerepe a szakmai képzésben

A terepgyakorlatot úgy definiálhatjuk, mint egy formális oktatási eszközt, amelyet a felsőoktatási intézmény falain kívül alkalmazunk annak érdekében, hogy a hallgatók a különböző vizsgált vagy tanult jelenségeket tágabb környezetben, a gyakorlatban is megnézzék, megtapasztalják, elemezzék, ezáltal pedig jobban megértsék – mindez pedig egy, az oktatók és a hallgatók számára is élményeket nyújtó folyamat során történik (Kent et al., 1997; Scott, 2011; Dewi, 2020; Henry & Murray, 2018). A terepmunkát számos diszciplína, tudományág alkalmazza az oktatásban; a földrajz- és a környezettudomány, a szociológia és számos egyéb társadalomtudomány (Chapoulie, 1987; Kent et al., 2007; Dewi, 2020).

A területi és várostervezés oktatási palettáján is megjelennek a terepgyakorlatok, terepmunkák. Más tudományterületekhez hasonlóan, itt is az a legfontosabb, hogy a hallgatók az órákon megtanult elméleti tudásanyagot a gyakorlatban kamatoztathassák (real-world setting), illetve fejleszthetik a szakmához nélkülözhetetlen kritikai gondolkodás képességét is (Hammett et al., 2015; Bearman et al., 2016).

A tudásanyag terepmunkával való tesztelése különösen fontos a fenntarthatósággal kapcsolatos kérdések vizsgálata esetén, ahol rendkívül magas hozzáadott értéke van annak, ha a problémát helyben analizálják (Meadows, 2020).

A településekkel együttműködésben végzett terepgyakorlatok bevezetik a hallgatókat a szakma művelésébe; megtapasztalhatják, milyen az, mikor a terveiket az önkormányzati stakeholderok előtt prezentálják, akik véleményét nyilvánítanak munkájukról (Grindsted & Nielsen, 2021). Ez az élmény hozzásegíti őket annak megértéséhez, hogy a területi tervezésben különböző csoportok érintettek és érdekeltek, amelyek nézőpontjait a tervezési folyamat során meg kell ismerni és meg kell érteni, hiszen elengedhetetlenek a hatékony döntéshozás érdekében. A helyi közösségek vizsgálata ráadásul nem csupán a hallgatók tapasztalatszerzése szempontjából előnyös, hanem a helyi döntéshozók számára is értékes információkkal szolgálhat (Grindsted & Nielsen, 2021). Az akadémiai–gyakorlati együttműködések, kooperációk pedig amellet, hogy megoldhatják a helyi problémákat, segíthetnek betölteni a tudomány–gyakorlat, tudomány-policy vákuumban keletkezett hiányosságokat is (van Enst et al., 2014; Geißler et al., 2023).

Az ilyen együttműködésekben az oktatók szerepe nem korlátozódik a tananyag átadására; szervezőként is fel kell lépniük, biztosítaniuk kell a hatékony kommunikációt a hallgatók és a részt vevő önkormányzat között, ki kell alakítaniuk az összhangot az ismeretek átadása és a helyi közösség igényei között (Grindsted & Nielsen, 2021). Rampasso és szerzőtársainak kutatása (2021) alapján a hallgató–önkormányzat együttműködések növelhetik a helyi vállalkozói szellemet, a jól felépített terepmunka kurzus pedig növeli a hallgatók helyi közösségek iránti érzékenységét.

A terepmunka lehetőséget nyújt arra is, hogy a résztvevők összetett térbeli jelenségeket közvetlenül, az adott területen lecsapódva vizsgálhassanak (Blázquez-Salom- & Blanco-Romero, 2021). Ez összhangban áll azzal is, hogy a térbeli adatok, térbeli információk jelentős szerepet játszanak az emberi interakciók megértésében, ezáltal a területrendezés különböző (pl. gazdasági és politikai, történelmi, társadalmi, kulturális) aspektusainak vizsgálatában is (Yudono, 2018).

Grindsted és Nielsen (2021) rámutatnak, hogy a terepmunka hasznai tovább növelhetők, ha a hallgatók csoportokban dolgoznak, így a kooperatív tanulás előnyeit is élvezhetik, és jobban el tudnak mélyedni egy-egy adott témában. Amennyiben pedig önálló feladatokat is kapnak – például kapcsolattartás a helyi döntéshozókkal –, általuk problémamegoldó képességeik is fejlődhetnek (Grindsted & Nielsen, 2021). E képesség fejlesztését segíti elő az is, hogy a munka során a hallgatók egyes esetekben dilemmák elé kerülhetnek, amelyet meg kell oldaniuk; például stratégiájukkal inkább a helyi vállalkozások növekedését, vagy a természeti környezet védelmét helyezik előtérbe, mikor ezen tényezők akár érdekellentétben is állhatnak egymással (Grindsted & Nielsen, 2021).

A terepgyakorlatok előnyeinek vizsgálata során az sem elhanyagolható tényező, hogy a mélyreható oktatási módszernek köszönhetően a terepmunka során a hallgatók számos egyéni készsége is fejlődik, lehetőséget kapnak a reflexióra és értékeket sajátíthatnak el a tantermi tananyagok mellett, amely végső soron növelheti

a hallgatók lelkesedését a szakmájuk iránt (Höper & Köller, 2018; Hourigan, 2009).

Módszertan

Kutatásunkban kvalitatív módszerekkel (interjú, kis-mintás online kérdőív), leíró jelleggel bemutatjuk a Budapesti Corvinus Egyetem regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakán megvalósuló, terepgyakorlatot magába foglaló kurzust, és prezentáljuk az egy évvel később, az érintett település (Salgótarján) helyi szereplőivel készült félig strukturált interjúk (2 db) eredményeit is, amely rávilágít arra, hogy egy ilyen oktatási módszer hogyan tud hasznosulni nem csupán a hallgatók, de a települési önkormányzatok és a közösség-szervező civil szervezetek számára is. Az egyik interjúalanyunk Kisbali Bence, a Völgyváros nevű civil szervezet vezetője (a hallgatók számára bemutatót tartottak a városról, és a terepgyakorlat során több ízben nyújtottak segítséget számukra), a másik pedig az egyik önkormányzati dolgozó, aki szintén részt vett a hallgatóknak szervezett helyi eseményeken. A részt vevő hallgatók körében online kérdőíves (utánkövetési) felmérést végeztünk, amelyet a 28 résztvevőből 12 hallgató töltött ki. E tanulmány egyik szerzője maga is részt vett a terepgyakorlaton mint mesterszakos hallgató, így a személyes szakmai hozzáadott értékek és élmények is prezentálásra kerülnek. A vizsgált, 2022/23-as tanév őszi félévében tartott kurzus (Kvalitatív tervezési-elemzési módszerek) oktatója Dr. habil. Kocsis János Balázs, további oktatók és szervezők Dr. Teveli-Horváth Dorottya, Porhajás Gábor László, Kiss Bence Álmos és Tóth Bálint doktoranduszok. Mellettük Tomay Kyra segítette a hallgatók munkáját az elméleti módszertani elemek átadásával.

A terepgyakorlat helye, beépítése az oktatási struktúrába

A terület- és településfejlesztés több tudományterületet is felölelő egyetemi képzésében a hallgatóknak sok esetben olyan gyakorlati példákat kell megismerniük, amelyek szükségszerűvé teszik a kutató terepgyakorlatok megvalósítását. Ennek fényében a Budapesti Corvinus Egyetem regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakán minden évben megrendezésre kerül egy kurzus, amelyen a hallgatók egy adott településen kvantitatív és kvalitatív elemzési módszerekkel feltárják az adott település problémáit, nehézségeit, lehetőségeit, majd szakpolitikai javaslatokat tesznek.

A terepgyakorlat alapvető struktúrája, hogy a félév első felében a hallgatók megkapják azt az elméleti, módszertani frissítőt vagy képzést (attól függően, hogy a hallgatók milyen ismeretekkel érkeznek az alapszakjaikról), amelyet aztán éles helyzetben, terepen is tesztelniük kell. Az elméleti alkalmak során a hallgatók megismerkedhetnek a kérdőív és interjúkészítés, az adatelemzés módszertanával, továbbá a csoportdinamika és a fejlesztéspolitikai tervezés elemeivel. Ezen szakasz zárásaként egy zárthelyi dolgozat formájában adnak számot a tudásukról a hallgatók. Az elméleti tudás megszerzése elengedhetetlen a terepgyakorlat sikeres megtartásához, ugyanis megfelelő felkészültség nélkül a hallgatók nehezen tudnának helyt állni nehéz helyzetben lévő, hátrányos helyzetű környezetben. A kurzus során megtanult elméleti és az elsajátított gyakorlati tudást a hallgatók a jövőben a fejlesztéspolitikai, a területi és környezeti értékelés során fel tudják használni. Fontos azonban megjegyezni, hogy az elmélet és a gyakorlat egyensúlya jelen esetben a gyakorlat irányába erőteljesebb, ugyanis a hallgatók az előadásokon bemutatásra kerülő módszereket saját feladataikban kell, hogy alkalmazzák a vizsgált településen választott helyszíneken. A terepgyakorlat következtében éles helyzetben is megtapasztalhatják a hallgatók a kérdőívezés és interjúkészítés gyakorlati problémáit, ezáltal elmélyítve az egyetemi környezetben kapott elméleti tudást. A kurzus elsődlegesen készségeket fejleszt, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a tárgyat sikeresen teljesítő hallgatók képesek legyenek tervezési, stratégiaalkotási folyamatokban kvalitatív adatgyűjtésre és adatelemzésre, alkalmasak legyenek csoportban való munkavégzésre (teamdinamika), továbbá tisztában legyenek az országos és lokális tervezési eljárásokkal és eszközökkel. Az elméleti alkalmak terepgyakorlat során olyan „softs killekkel”, kommunikációs ismeretekkel gazdagodnak a hallgatók, amelyekkel képesek lesznek a jövőben kérdőívet lekérdezni és interjút készíteni, tanulva a gyakorlat során észlelt és javított esetleges hibákból.

A település kiválasztása a kurzus folyamán jelentős munkaterhelést jelent a szervező oktatók számára, ugyanis olyan alanyt kell kiválasztaniuk, olyan települést, ahol rendelkezésre áll a fogadókészség az esetleges problémák feltárására és megoldási javaslatokra. Salgótarján esetében az önkormányzat felől nyitottság jelentkezett

arra, hogy egy külső szemlélő által tett fejlesztési javaslatokat tudjanak implikálni a település stratégiai fejlesztési dokumentumaiban. Salgótarján megelőzően, igaz nem összefüggő többnapos kihelyezett terepgyakorlat, viszont több napon keresztül tartó terepi munka folyt ugyancsak a Budapesti Corvinus Egyetem szervezésében Törökbálint településen

Amennyiben a választott település a fővárostól, vagyis az egyetemtől távol esik, úgy az oktatók és a hallgatók közösen utaznak oda, ahol egybefüggő, többnapos terepgyakorlatot tartanak. A Salgótarjánban végzett terepgyakorlat így egy háromnapos kutatás keretein belül valósult meg.

A hallgatók a vizsgált téma és terület alapján csoportokra oszlottak, és minden csoport mellé került egy – a terepkutatási és településfejlesztési tapasztalatot szerzett – mentor (a tárgy oktatói közül kerültek ki a mentorok), annak érdekében, hogy a hallgatók számára a kutatás megtervezésétől a disszeminációig rendelkezésre álljon a szakmai felügyelet, segítség.

A terepgyakorlat első napján a fogadó önkormányzat felvázolta a település alapvető tudnivalóit (földrajzi, intézményi, demográfiai ellátottság, településrészek): a jelenlegi gazdasági és demográfiai trendeket, intézményi adottságokat (humán és pénzügyi kapacitások), a település földrajzi lehatárolását a főbb nevezetességeket, és a legfőbb problémákat, amelyekkel jelenleg küzd a település. A hallgatók az átfogó település helyzetkép megismerése után a mentoraikkal bejárták azt a területet, amelyet a következő két nap során terepmegfigyelés és kérdőívezés elvégzésének célterületei lesznek. Ezután két nap állt rendelkezésre a kutatócsoportok számára, hogy a településen megtalálható lokálpatrióta civil szervezet által szervezett és az önkormányzat által szervezett programok mellett elvégezzék minimum az előírt mennyiségű kérdőív és interjúszámot. Ehhez a folyamatos mentori jelenlét elengedhetetlen, hiszen a hallgatók egy része először végzett kutatást zárványos, leromlott épületekkel rendelkező, alacsony státuszú településrészen (Salgóbanya). Salgóbanya mellett a következő településrészek kerültek vizsgálat alá: Rokkanttelep, Beszterce lakótelep, Kemerozó lakótelep, Városközpont (egy csoport a szolgáltatással, egy a közlekedéssel foglalkozott ezen a területen) és a Gorkij lakótelep.

Jelen jó gyakorlat egyik szerzője Salgóbánya településrészrel foglalkozó csoport tagja volt. Ezen városrészek a tárgy oktatói és a település önkormányzat kooperációjában kerültek kijelölésre, a hallgatók pedig az előzetes jellemzők alapján önállóan választhatták ki, melyik területtel szeretnének mélyrehatóbban foglalkozni. Ennek következtében megelőzhető az, hogy a hallgatók olyan területtel foglalkozzanak, amely nem illeszkedik az érdeklődési körükkel.

A kutatócsoportok esténként közös beszámolót, szemináriumot tartottak, ahol megoszthatták egymással, a mentorokkal és az oktatókkal napi tapasztalataikat, és lehetőségük volt összekötni az aznap látottakat a tananyaggal.

A hallgatók kutatási eredményeiket a félév végén nemcsak egyetemi körülmények között, hanem a városba visszautazva, a településvezetés előtt is prezentálták, ahol az önkormányzat képviselői, munkavállalói mellett a helyi civil szereplők és a helyi média is jelen voltak. Az egyetemi és települési környezetben megtartott prezentációk a hallgatók számára hozzájárultak ahhoz, hogy mind tudományos közegben, mind az önkormányzati közegben is releváns információkat tudjanak átadni a szereplőknek. Ugyanis míg az egyetemi beadandó

prezentálása a tárgy oktatóinak és mentoraiknak a félév során megtanult elméleti módszertani elemek releváns felhasználását jelentették a gyakorlat során, addig az önkormányzat számára átadott információk a javaslatok és ezeknek adaptálási lehetőségeire fókuszáltak.

A terepgyakorlat szemléletformálásban betöltött szerepe

A terepi kutatás egyik legnagyobb előnye az a tacit tudás, amely mint tudástőke realizálódik a gyakorlatot követően. Emellett a hallgatók megismerkedhetnek az adott önkormányzatot érintő legrelevánsabb problémákkal, amelyekre külső szemlélőként kis- és nagyléptékű, hard és soft megoldási javaslatokat fogalmazhatnak meg.⁴

Salgótarjánban és különösen a Salgóbánya városrészben megélt tapasztalatok hozzájárultak a hallgatók empátiájának és kutatói szemléletmódjának fejlesztéséhez, amely elengedhetetlen azok számára, akik később a szakmában szeretnének elhelyezkedni. A kérdőíves felmérésben részt vevő hallgatók 83,3%-a gondolja úgy, hogy empatikusabbá vált a társadalmi problémákkal kapcsolatban, és ugyanennyien gondolják azt is, hogy javultak a kutatói képességeik. A 12 kitöltőből 9 hallgató a terepgyakorlat hatására szívesebben végez kvalitatív kutatást és bátrabban készít interjúkat (e kérdéseket a kitöltők Likert-skálákon értékelték).

⁴ A hard megoldások általában nagyobb költségű, nagyobb, akár infrastrukturális beruházást igénylő beavatkozások, míg a soft megoldások alacsonyabb költségvetésű, gyakran szociális alapú beavatkozások.

A válaszadók bejelölhették, hogy számukra melyek voltak a leghasznosabbak a terepgyakorlaton: 12-ből 8 válaszadó úgy érzi, megtanult terepmegfigyelést és kérdőíves kutatást megtervezni és végrehajtani, 7-en pedig megtanultak interjúkat végezni, további 5 résztvevő jelölte meg, hogy a terepgyakorlaton megtanult csapatban dolgozni. A kérdőív végén a válaszadók szöveges formában is leírhatták gondolataikat a kurzusról. Az egyik kitöltő szerint terepgyakorlat „a két év során az egyik legjobb és leghasznosabb [kurzus] volt, mind szakmai, mind »csapatépítés« szempontjából”. Egy másik válaszadó kritikát is megfogalmazott; a kétnapos, intenzív program helyett 5 napos terepgyakorlatot javasol, amelyet a hallgatók az „intenzív héten” (kutatási hét a félévek elején) végezhetnek el.

Az egyetemek és települések közötti kooperáció jelentősége a gyakorlatban

Az egyetemi hallgatók mellett fontos a terepi kutatásnak helyszínt biztosító önkormányzatok, civil szervezetek érdekeit is szem előtt tartani; előbbieket képesek a település közvetlen fejlesztésére, utóbbiak pedig fontos szerepet játszanak a helyi közösségszervezésben, identitásnövelésben. Kiemelendő, hogy az önkormányzatok számára ezek a terepgyakorlatok a kiadási oldalon elsősorban időköltésként (hallgatók fogadása, prezentáció a településről, lakosság informálása a hallgatók érkezéséről) jelennek meg, ugyanis a kutatási terület és a témák biztosítása nem igényel anyagi ráfordítást. Ennek fényében a pénzügyi kiadás (szállás, utazás, ellátás) legfőképpen az egyetemet terheli (amennyiben az egyetem nem tud minden költséget fedezni, fontos, hogy a hátrányos helyzetű hallgatók is lehetőséget kapjanak a részvételre, költségeiket lehetőség szerint csökkenteni kell).

A település számára a terepgyakorlat legnagyobb előnye, hogy tudományos alapokon nyugvó kutatásokból nyerhetnek információt, és megismerhetik külső szereplők kreatív, alacsony költséggel számoló fejlesztési javaslatait. Salgótarján önkormányzati szereplőjének véleménye alapján a hallgatók által prezentált kutatási eredményeket a város Fenntartható Városfejlesztési Stratégiájában és egy, a városban szervezett, közlekedéstudománnyal

kapcsolatos kerekasztal-beszélgetésre való felkészülés során is hasznosítani tudták. A városvezető kiemelte azt is, hogy a település számára különösen értékesek voltak a külső szemlélők által megfogalmazott, alacsony költségű fejlesztési javaslatok, amelyeket saját kapacitásaikkal nem biztos, hogy észrevettek volna, vagy meg tudtak volna tervezni. További pozitívként merült fel, hogy a programban való részvétel az önkormányzat számára csupán minimális anyagi ráfordítást igényelt.

A kooperációban részt vevő civil szervezet (Völgyváros) elnöke szerint a kutatás jelentős segítséget nyújtott a város számára; civil szervezetként a megfelelő mennyiségű humán erőforrás hiánya miatt ők csak online felméréseket tudnak végezni, ahonnan kiesnek azok, akik az interneten nem találkoznak velük, a városvezetés számára pedig különösen értékes információt jelentenek a kutatási eredmények, mivel a hallgatók a város különböző területein különböző életvitelű lakosokkal végeztek felmérést (ezt alátámasztják a jelen tanulmányban bemutatott szakirodalmak is). A civil szervezet vezetője kifejtette, hogy az eredmények tudatában hatékonyabban tudnak fejlesztéseket és programokat tervezni, amelyek az egész helyi közösség számára hasznosak lehetnek.

Záró gondolatok

Összességében a térség és a település tervezése, illetve az oktatás szempontjából is meghatározó az a folyamat, amelyet a többnapos, több terepi alkalommal egybekötött kurzusok jelentenek és jelenthetnek a hazai fejlesztéspolitika és az utánpótlásképzés számára. Minden résztvevő, a szervező egyetem, a kooperáló önkormányzat, a civil szervezetek és a hallgatók számára is win-win szituációnak tekinthető. A terepgyakorlat során a hallgatók tudásbővítése, tapasztalatszerzése (főként a kvalitatív kutatási módszerekről) és érzékenyítése jelentős szerepet játszhat későbbi tanulmányaik, pályaválasztásuk vagy karrierútjuk során, a települések pedig alacsony költséggel releváns, tudományos alapokon nyugvó információkat kapnak, amelyeket a település és a közösség fejlesztése során hasznosítani tudnak.

Nagy Zsombor:

PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola

Zsigó Zsanett:

PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola

Irodalomjegyzék

- Alden, J. (2006). Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union. In Adams, N., Alden, J. & Harris, N. (szerk.), *Regional Planning and Spatial Planning in an Enlarged European Union* (pp. 17–40). Hampshire: Ashgate.
- Bearman, M., Dawson, P., Boud, D., Bennett, S., Hall, M., & Molloy, E. (2016). Support for assessment practice: Developing the Assessment Design Decisions Framework. *Teaching in Higher Education*, 21. <https://doi.org/10.1080/13562517.2016.1160217>
- Blázquez-Salom, M. & Blanco-Romero, A. (2021). Fieldwork in Ground Zero, Mallorca. A Methodological Fieldwork Proposal for a Geographical Analysis of Tourist Areas. *Investigaciones Geográficas*, (45), 43–59. <https://doi.org/10.14198/INGEO2020.BB>
- Chapoulie, J.-M. (1987). Everett C. Hughes and the Development of Fieldwork in Sociology. *Urban Life*, 15(3–4), 259–298. <https://doi.org/10.1177/089124168701500301>
- Csath M. (1993). *Stratégiai tervezés és vezetés. Vezetési szakkönyvtársorozat I. Sopron–Budapest: Leadership Vezetés- és Szervezetfejlesztési és Tanulási Kft.*
- Dewi, R. P. (2020). Fieldwork and Research Impact on Learning of Disaster Risk Reduction. *Universal Journal of Educational Research*, 8(8), 3718–3724. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.080852>
- Frank, A., Mironowicz, I., Lourenco, J., Franchini, T., Ache, P., Finka, M., Scholl, B., & Grams, A. (2014). Educating planners in Europe: A review of 21st century study programmes. *Progress in Planning*, 91, 30–94. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2013.05.001>
- Geißler, G., Tokarczyk-Dorociak, K., Jiricka-Pürner, A., & Fischer, T. B. (2023). Perceived benefits and challenges of academic involvement in three strategic environmental assessments in Central Europe. *Environmental Impact Assessment Review*, 99, 106986. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2022.106986>
- Greenlee, A. J., Jackson, A., Garcia-Zambrana, I., Lee, C. A. & Chrisinger, B. (2018). Where Are We Going? Where Have We Been?: The Climate for Diversity within Urban Planning Educational Programs. *Journal of Planning Education and Research*, 42(3). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0739456X18815740>
- Grindsted, T. S. & Nielsen, T. T. (2021). Spaces of Learning – Practising the SDGs through Geographical Fieldwork Methods in a Nature Park. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(8), 105–119. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-04-2021-0132>
- Hammett, D., Twyman, C. & Graham, M. (2014). *Research and Fieldwork in Development*. London: Routledge.
- Harwood, S. A. (2005). Struggling to Embrace Difference in Land-Use Decision Making in Multicultural Communities. *Planning Practice & Research*, 20(4), 355–71.
- Henry, T. & Murray, J. (2018). How Does It Feel? The Affective Domain and Undergraduate Student Perception of Fieldwork Set in a Broad Pedagogical Perspective. *Tuning Journal for Higher Education*, 5(2), 45–74. [https://doi.org/10.18543/tjhe-5\(2\)-2018pp45-74](https://doi.org/10.18543/tjhe-5(2)-2018pp45-74)
- Horváth Gy. (1994). Mikrorégiók vizsgálatától az európai regionális együttműködések kutatásáig. *Tér és Társadalom*, 8(1–2), 221–233. <https://doi.org/10.17649/TET.8.1-2.304>
- Hourigan, R. M. (2009). Preservice Music Teachers' Perceptions of Fieldwork Experiences in a Special Needs Classroom. *Journal of Research in Music Education*, 57(2), 152–168. <https://doi.org/10.1177/0022429409335880>
- Höper, J. & Köller, H.-G. (2018). Outdoor Chemistry in Teacher Education – A Case Study about Finding Carbohydrates in Nature. *LUMAT: International Journal on Math, Science and Technology Education*, 6(2), 27–45. <https://doi.org/10.31129/LUMAT.6.2.314>
- Kent, M., Gilbertson, D. D. & Hunt, C. O. (2007). Fieldwork in Geography Teaching: A Critical Review of the Literature and Approaches. *Journal of Geography in Higher Education*, 21(3), 313–332. <https://doi.org/10.1080/03098269708725439>
- Korompai A. (1998). A területi szakképzés irányai – az együttműködés lehetőségei. *Tér és Társadalom*, 12(4), 143–160. <https://doi.org/10.17649/TET.12.4.493>
- Meadows, M. (2020). Geography Education for Sustainable Development. *Geography and Sustainability*, 1(1), 88–92.
- Morphet, J. (2011). *Effective Practice in Spatial Planning. (The RTPi Library Series)* London: Routledge
- Nemes Nagy J. (2006). Geográfus területfejlesztők. A képzés tíz esztendeje sikertörténi. *Falu Város Régió*, 1, 72–74.
- Priya, A. (2020). Case Study Methodology of Qualitative Research: Key Attributes and Navigating the Conundrums in Its Application. *Sociological Bulletin*, 70(1), 94–110. <https://doi.org/10.1177/0038022920970318>
- Rampasso, I. S., Siqueira, R. G., Martins, V. W. B., Anholon, R., Quelhas, O. L. G., Leal Filho, W., Lange Salvia, A. & Santa-Eulalia, L. A. (2021). Implementing Social Projects with Undergraduate Students: An Analysis of Essential Characteristics. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(1), pp. 198–214.
- Racon-Leja, K. (2020). Modelling the process of teaching engineers, architects and spatial planners in the field of urban design in co-operation with small municipalities. *Global Journal of Engineering Education*, 22(2), 85–90.
- Rechnitzer J. (1995). Töprengések a területi szintű stratégiai tervezésről. *Tér és Társadalom*, 9(3–4), 91–109.
- Salamin G. & Péti M. (2019). Tervkészítéstől a governance-ig. A térbeli tervezés európai fogalma, jelentései és lehetséges hazai kapcsolódásai. *Tér és Társadalom*, 33(3), 7–28.
- Salamin G. (2021). Ki a tervező? A területi és várostervezés (térbeli tervezés), mint szakma és diszciplína Európában. *Századvég*, 1 (1), 57–100.
- Scott, G. W., Goulder, R., Wheeler, P., Scott, L. J., Tobin, M. L., & Marsham, S. (2012). The Value of Fieldwork in Life and Environmental Sciences in the Context of Higher Education: A Case Study in Learning About Biodiversity. *Journal of Science Education and Technology*, 21(1), 11–21. <https://doi.org/10.1007/s10956-010-9276-x>
- Szabó P., Gyurkovics J., Jancsó T., Lukovics M. & Schwertner J. (2014). A területfejlesztési képzés egyes jellemzői a hazai felsőoktatásban a 2010-es évek elején. *The Central European Journal Of Regional Development and Tourism*, 6(2), 108–120.
- Telbisz T., Berki M., Tóth G., Lenner T., Kovács G., Pristyák E. B., Sütő L., Homoki E., Kajati G., Szilasi B. S., Pirisi G., Fábíán S. & Sipos G. (2019). Geográfusok diploma után – egy online felmérés eredményei. *Földrajzi Közlemények*, 143(4), 374–396. <https://doi.org/10.32643/fk.143.4.6>
- van Enst, W., Driessen, P. P. J. & Runhaar, H. A. C. (2014). Towards Productive Science-Policy Interfaces: A Research Agenda. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 16(1). Wdowiarsz-Bilska, M. (2019). Competitions with local partnerships as a teaching mode to develop students' learning. *World Transactions on Engineering and Technology Education*, 17, 287–288.
- Yin, R. (2004). *The Case Study Anthology*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Yudono, A. (2018). Why Do Spatial Data And Information Have a Significant Role in Spatial Planning Process? The Investigation of Spatial Data and Information Usage in Indonesian Spatial Planning Policies. *Geoplanning: Journal of Geomatics and Planning*, 5(1), 131–146. <https://doi.org/10.14710/geoplanning.5.1.131-146>